

ПРО НАЦІОНАЛЬНИЙ ОБРАЗ-ПЕРСОНАЖ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧЕ ПОНЯТТЯ

Знайомство учнів з надбаннями світової літератури передбачає, в обов'язковому порядку, дотримання принципу толерантності, інакше кажучи, шанобливого ставлення школярів, у своєму пізнанні чужого до моральної та духовної спадщини певного народу, закріпленої в художньому творі. сьогодні школа не зв'язана ідеологічними путями, і кожний учень має можливість прилучитися до справжніх цінностей, закодованих представниками різних народів у літературних шедеврах. Сприяти у бажанні досягнути й зрозуміти їх учневі, а відтак **Л ю д и н і**, може робота над **національним образом-персонажем**, який у свідомості дитини формується впродовж югатових років життя, а розпочинати цю роботу варто у школі, працюючи над національними літературами, що вивчаються у курсі предмету зарубіжної літератури.

Працюючи з літературними шедеврами майстрів слова, які ввійшли в шкільні програми й вивчаються на уроках, необхідно пам'ятати, що література, як і кожний інший вид мистецтва — це духовна історія народу. Всі літератури різні за національним змістом, історією, традиціями. А це дає підстави стверджувати, що і образи національних літератур будуть національними, різних за своєю сутністю. Такий погляд дає підстави стверджувати, що попри усі знані нами поняття, такі як *герой, характер, образ тощо*, які з площини наукової тобто чистого літературознавства перейшли в площину шкільного пізнання літератури, існує ще одне — **національний образ-персонаж**, інакше кажучи, образ-персонаж, характерний для кожної окремо взятої національної літератури, який фокусує у собі ментальні особливості народу у всій їх єдності й протиріччях, компелюючи в єдину систему їх прояву.

Невизначеність терміну “національний образ-персонаж” у сучасному літературознавстві приводить до цього відсутності в шкільній практиці. Проте, практична робота, у зв'язку з введенням у програму шкільного навчання курсу

вимагає цього введення та практичного застосування. Виникає потреба — через опрацювання наукового доробку вчених-дослідників та нетрадиціоналістів зосередити увагу вчителів на його визначенні й залученні до літературознавчого активу під час роботи над художніми текстами.

Оскільки кожна національна література є відображенням (певною мірою) життя конкретного народу, то її творення, як і існування конкретного народу, базується на співвідношенні філософських категорій. Тобто, для того, щоб зрозуміти специфіку національного образу, необхідно осмислити суттєві проблеми з буття нації. Більше того, не протиставляти, а зіставляти навіть урівнювати форму та зміст. Так, людське житло (дім, хата, сакля, юрта, бунгало тощо) поняття різне не лише за формою. Тут і зміст різний. Адже і функції житла залежно від географічних умов різні; історія створення їх у кожного народу різна, має певні зобов'язання перед тими, хто їх вибудовував. Коли ж українець говорить “гора” і американський індієць говорить “гора”, людина з Кавказу вимовляє це ж слово, то вони бачать зовсім різні височини й ці височини для них, у їхньому житті відіграють зовсім різні ролі, по різному вкладаються в їхнє життя. Така ж річ відбувається і з іншими предметами довкілля, побуту, багатьма філософічними поняттями тощо. Це пов'язане з світобаченням, світосприйняттям і фокусується письменниками у процесі творення художніх творів в цілому та образах-персонажах зокрема.

Враховуючи результати досліджень, серед яких такі імена як Д.Андреев, Г.Гачев, окремі доробки О.Пронкевича можна прийти до висновку, що національний образ-персонаж є складовим елементом **національного образу світу**, представленого письменником у художньому творі, який в свою чергу є “своєрідною моделлю світу” і включає національне бачення, гносеологію, національну логіку, склад мислення. Оскільки якраз у цьому виявляється буття певного народу, вважаємо за необхідне наголосити, що **національний образ-персонаж** є однією з головних складових твору і робота, спрямована на

сприйняття та розуміння національних літератур мусить базуватися на виокремленні й увазі до національних образів-персонажів.

Передусім слід з'ясувати, що являє собою поняття *національний образ-персонаж світу*. Професор Гачев у роботі “Национальные образы мира” виводить і аргументовано стверджує, що національний образ світу базується на трьох матеріально-духовних основах:

- природі (Космосі);
- складі душі народу (Психеї);
- логіці його розуму (Логос).

На нашу думку, Логос (логіка, розум,..) входять до складу духовності кожного народу саме тому, що її умовно можна розділити на дві половинки, одна з яких підпорядковується відчуттям, а інша — логіці.

Такі міркування дають підстави зробити висновок, що національний образ світу базується на перетині двох ламаних ліній: лінії Космосу (матеріальній основі) та лінії Психеї (духовній наповненості). Ці лінії у процесі творення образу світу не статичні, а рухомі. зигзагоподібні. За образним висловлюванням Д.Л.Андреева, вони являють собою *троянду світу*. Чашолистик цієї незвичайної рослини утримують бутон пелюсток, кожна з яких схожа одна з одною і неповторно індивідуальна водночас. Єдність усіх цих пелюсток не що інше як квітка, або цільна система. У житті це — гармонія.

Аналіз літературознавчих праць виявив тенденцію віднесення образу-персонажа до поняття характеру. Хоча не зовсім так, бо за цим поняттям стоїть персоніфіковано зображення людина в матеріальному та духовному проявах. Саме тому при роботі над національним образом-персонажем для сприйняття повної картини слід враховувати не лише позитивні, але певною мірою й негативні прояви національного. Окрім того, потрібно пам'ятати про наявність “духу” у створених письменником образах-персонажах, як обов'язкової ізіюминки, що характеризує національну модель світу, представлену конкретним автором у творі. Згідно переконань науковців, що займалися

вивченням цієї проблеми, а саме творенням моделей національних образів світу приймаємо твердження, що “дух” — поняття абстрактне, всюдисуще, універсальне і обов’язкове, без національних напластувань на зразок любові до ближнього, поваги до батьків, терпимості, чесності, сумлінності тощо. Саме це поняття є основою Космосу, яка зберігає єдине, обов’язкове але не абсолютно статичне, змінне у матеріальному прояві й існує у свідомості під назвою **загальнолюдське**.

Загальнолюдським у складному циклі людського буття є прагнення рухатися від негативного до позитивного, від зла до добра, від білого до чорного. А національним проявом такого прагнення можна вважати напрямок такого руху. Якщо, скажімо. Для росіян у цьому плані характерним буде рух знизу вгору, від землі до неба, від чорного до білого(світлого), то у киргизів: зверху — вниз, з гір в долину, від чорного до світлого(жовтого), яке збігається у системі їхнього світосприйняття з білим.

Таке протистояння національного на прикладі двох народів базується на особливості мислення, світосприйняття, логіці кожного з народів. Так у росіян злі сили пекла, всякої нечисті живуть у темноті, під землею. Звідси прагнення народу до світла, рух, спрямований вгору: від землі до неба. У киргизів усі темні сили знаходяться нагорі, у горах, а все ясне, світле, життєдайне — внизу. Логічним у такому розташуванні чорного й білого є прагнення народу рухатися вниз, триматися якомога далі від гір і захованих у них темних сил.

Таке розуміння світосприйняття, мислення, судження народу буде, насамперед, сприяти розумінню учителем, а значить з наступною трансформацією цього розуміння у національній літературі, а відтак дасть можливість, при необхідності пояснити учням, чому росіяни, англійці, американці при вітанні тиснуть один одному руки; китайці, зустрівши товариша, стискають руки собі; лапландці — труться носами; латиноамериканці — обнімаються; французи — цілують один одного в щоки; у вітання самоанців входить обнюхування тощо. Адже все національне

закріплено у звичаях, традиціях, обрядах, фольклорі, мові, поведінці, віросповіданні, філософії, речах побуту тощо. Усе воно має під собою конкретні підстави для прояву в текстах художньої літератури взагалі та зосереджено в національних образах персонажу зокрема. Саме тому **національний образ-персонаж**, створений письменником це — духовність народу, втілена в матеріальний світ у складній системі проявів взаємодії, взаємозв'язку психеї та Космосу.

Для учнів загальноосвітніх шкіл достатньо ввести лишень початкове поняття про **національний образ-персонаж**, який допоможе дитині інтегруватися у світ, розуміючи, сприймаючи його не як гірший, а просто як інший, не такий, до якого він звик. разом з тим учителеві необхідно більше довідатися про описуване нами літературознавче поняття, щоб краще зрозуміти його сутність і трансформувати свої розуміння на учнів.